

Veteriner Hekimler Derneği

Turkish Veterinary Medical Society

SUNİ TOHURLAMA

Suni Tohumlama kabaca, erkek hayvanlardan alınan spermanın dişi hayvanlara nakledilmesi olarak tanımlanabilir. Suni tohumlama yapmak için veteriner hekim olan bir kişinin ayrıca bir kursa tabi tutulup, sertifika alması gerekli mi yoksa gereksiz midir? Bu konuda meslektaşlarımız arasında da bir bölünme var. Veteriner Hekimler Derneği olarak uzmanların ve saha çalışanlarının görüşlerini de alarak bu konuyu irdeledik.

Suni tohumlama yapmak için ayrıca bir kursa gidip sertifika almayı doğru bulmayan meslektaşlarımızda, " 5 yıl okuyup Veteriner Hekim olarak ameliyat yapmak için sertifika almadığımıza göre suni tohumlama yapmak için niçin sertifika alıyoruz" düşüncesi hakim.

Suni Tohumlamanın Ülke Hayvancılığı Üretimi ve Ekonomisi Üzerine Etkisi:

Burada suni tohumlama konusunun sadece bir hekim ve hastası ile ilgili bir durum olmaktan çok öte, ülke hayvancılığını ilgilendiren çok daha kapsamlı bir konu olduğunun altını öncelikle çizmek gerekiyor. Bir hayvanı ameliyat edebiliyor olma durumu yeterlilik ya da yetersizlik sadece o hasta ile hekimi ilgilendirirken, suni tohumlamadaki durum ülke hayvancılığını direkt etkiler. Bir hekim hastasını tedavi edemediğinde (salgın ve/veya bulaşıcı hastalıklar dışında) sadece o hasta etkilenir. Ancak suni tohumlamada durum daha kapsamlıdır. Veteriner Hekimin, suni tohumlama işini öğreninceye kadar harcaacağı sperma payetleri ve döl tutmayan inekleri düşünürsek, bunun maliyeti sadece kendisini ve hayvan sahibini değil tüm ülke hayvancılık ve gıda sanayisinin ekonomisini de etkiler. Onbinin üzerinde serbest çalışan klinisyenin suni tohumlamayı öğreninceye kadar başarısız olduğu her tohumlamanın ülke ekonomisine maliyeti, yüz binlerce payet sperma, yüzlerce döl tutmayan inek olduğu kadar alınamayan yüzlerce buzağı, sağlamayan tonlarca süt ve elde edilemeyen tonlarca et demektir. Üstelik suni tohumlama sadece bir döl (yavru) alma işlemi de değildir.

Suni Tohumlama ile Döl Alma Dışında Sağlanan Faydalar:

Suni tohumlama ile çiftleşmeyle bulaşan hastalıklardan korunma sağlanır. Yavrularına genetik gücünü geçirebilen, verim gücü yüksek erkek damızlıklardan daha çok yararlanılması sağlanır. Dişi damızlıkların döl verimleri kontrol altına alınarak, infertilite problemleri azaltılır. Erkek damızlık bulundurma külfetinden kurtularak daha kolay ve ucuz döl alımı sağlanır. Hayvanların kayıt altına alınması ve izlenmesi sağlanır. Mevcut dişi damızlıkların, değişik ırklarda spermalarla tohumlanması sağlanır. Dondurulmuş spermayla değişik zaman ve yerlerde aynı genetik kapasiteden yararlanılması sağlanır. Yetiştiricinin elinde olan genetik materyal, skrolama ile geliştirilerek istenilen özellikte ve verimde yavrular alınması sağlanır.

Kıscası suni tohumlama; bilimsel teknik ve hekimlik bilgilerinin, uygun teknoloji ile donatılmış bir organizasyonda kullanılması demektir. Suni tohumlamada başarılı olabilmek için spermanın uygun tekniklerle erkek hayvanlardan alınıp, muayene edilip değerlendirildikten sonra sağlıklı hayvanlara uygun zamanda nakledilmesi gerekir. Tüm bu aşamalarda veteriner hekim olmak kilit noktada önem taşır. Çünkü manipülasyon ve teknik uygulama kadar sağlık faktörü de önem taşır. Hastalıklı erkek damızlıktan alınan veya sonradan kontamine olan spermalarla yapılan tohumlamada yaygın enfeksiyon tehlikesi vardır. Genetik bozukluğu olan damızlıklardan alınan spermaların kullanılması istenmeyen özelliklerin yayılmasına ve verim düşüklüğüne neden olur. Suni tohumlama uygulayıcılarının yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gerekir. Uygulamada ve hijyenin sağlanmasında gerekli tıbbi donanıma ihtiyaç olduğu kadar tıbbi bilgiye de ihtiyaç vardır. Bu nedenle suni tohumlama çalışmaları bu konuda uzman veteriner hekimlerin sorumluluğunda sürdürülmelidir.

Başarılı Bir Suni Tohumlama Uygulayıcısı Olmak için Çok Sayıda Manipülasyon Yapmış Olma Gerekliği:

Bir canlıyı sağlıklı kılmak hekimliktir ancak ülke hayvancılığını, hayvan sürülerini sağlıklı kılmak ve verimi artırmak zoru başarmak demektir ve bir ekip işidir. Suni tohumlama bu konuda en önemli araçtır. Suni Tohumlama bir veteriner hekimlik uygulaması olsa da koruyucu amaçlı aşılama uygulamaları gibi son derece yaygın olarak kullanılmaktadır. Hayvancılık politikasını yürüten Tarım Bakanlığı'nın bu derece önemli bir uygulamada uygulayıcılar üzerinde denetleme yapmak istemesi normaldir. Sonuç olarak günümüzde, yetiştiriciler, buzağı desteklemeleri kapsamında, sertifikası olan veteriner hekimlerden alınan suni tohumlama belgesinin ibrazı ile destekleme primi almaktadırlar. Suni tohumlama sertifikası olmayan veteriner hekimin suni tohumlama yapmasını engelleyen bir yasal düzenleme olmamakla birlikte, yetiştirici buzağı kaydındaki ayrıcalıklardan ve desteklerden faydalanamadığından bu sertifikayı veteriner hekimden talep etmektedir.

Suni Tohumlama ile elde edilecek gebelik oranları birçok faktör tarafından etkileniyor olsa da; tüm faktörleri yönetmesi gereken kişi veteriner hekimdir. Bir uygulayıcının yetkin-usta diyebileceğimiz bir tohumlayıcı seviyesine gelmesi için bugün ortalama 1.000 tohumlama yapması beklenir. Ancak günümüz koşullarında ülkemizde var olan hiç bir veteriner fakültesinde öğrenci başına bu kadar uygulama gerçekleştirilememektedir. Kaldı ki suni tohumlama sadece manipülasyon anlamına da gelmemektedir. Ancak hali hazırda verilen suni tohumlama uygulama kursları bir hafta gibi kısa sürede verilmekte ve sadece manipülasyon öğretilmektedir.

Yurt Dışındaki Yetiştiricilerin Suni Tohumlama Yapma Durumu:

Yurt dışındaki uygulamalara baktığımızda, benzer kursları yetiştiricinin bile aldığı ve pistoleye payet yerleştirip vajinanın arka kısmı ya da serviks önüne sperm sıvısını boşaltmak şeklinde tarif edilebileceğimiz uygulamayı yaptığını görüyoruz. Bizim kültürümüzde olmayan ve

onların yerinde bir alışkanlık şeklinde sürdürdükleri hayvan ve işletme kayıtlarının tutulması, düzenli olarak veteriner hekim kontrollerinin yapılması ve management uygulamalarının profesyonel anlamda yürütülmesi gibi kriterler sadece manipülasyon ağırlıklı eğitime yetiştiricinin bile suni tohumlama uygulaması yapmasına imkan sunmaktadır. Ancak böyle bir uygulama, değil yetiştirici bazında teknisyen ve tekniker bazında bile ülkemizde sakıncalıdır. Çünkü yetiştiricilerimiz kayıt, veteriner hekim kontrolü ve işletme yönetimi konusunda yeterli düzeye erişememiştir. Bu durum, dişi hayvanların jinekolojik, genel sağlık, döl verim ve doğurganlık kontrolleri ve takibi yapılmadan, sadece manipülasyonla tohumlanmasına yol açmaktadır. Sadece el pratiğiyle yapılan tohumlamaların başarı şansı ve ekonomiye olumlu katkısı ise tartışmaya açıktır. Bu nedenle, günümüzde, verilere baktığımızda suni tohumlama uygulamalarındaki yetersizlik ve başarısızlıklar nedeniyle yetiştiricilerin artık suni tohumlama uygulamasından kaçtığını söylemek mümkündür. Oysa döl verimi, jinekolojik ve genel sağlık durumlarının gözetildiği, doğru zamanda, doğru ve hijyenik şekilde yapılan suni tohumlama uygulamalarının başarı şansı çok daha yüksek olacaktır. Bunların takibi ise anatomi, doğum, jinekoloji, suni tohumlama, dahiliye, cerrahi, mikrobiyoloji, viroloji, hayvan besleme, patoloji, farmakoloji alanlarında iyi bir teorik eğitimin yanı sıra yeterli (uzman hocalarımızın önerisi en az 1000 hayvan) uygulama yapıldıktan sonra elde edilecek tecrübe ve gerekli kayıtların tutulmasıyla mümkün olacaktır.

Veteriner Fakültelerindeki Suni Tohumlama Eğitiminin Yetersizliği:

Bugün itibari ile ülkemizde nitelikli veteriner hekimlik eğitimi sürdürüldüğünü söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Bir veteriner fakültesinin eğitimini sürdürebilmesi için yeterli finansman olanakları ve bütçeye sahip olması gerekir. İyi ve kaliteli bir eğitim için fiziki imkânların tamamı (amfi, laboratuvar, hastane, kütüphane, barınak, ambulans, saha hizmeti vb.) için uygun ortamlar sağlanmalıdır. Bu durum göz önüne alındığında her yıl fakültelerimizden mezun olan 2000 civarındaki veteriner hekim, nitelikli genital sistem muayenesini ve suni tohumlama uygulamasını öğrenmeden mezun olmaktadır. Veteriner fakültelerinde "Dölerme ve Suni Tohumlama" adı altında üretim ve pet hayvanlarında reproduksiyon eğitimi verilmektedir. Teorik dersler sadece 28 ders saatidir. Suni Tohumlama tekniği eğitimi ise, dersler boyunca anlatılan yardımcı üreme tekniklerinden sadece bir tanesidir. Yardımcı üreme teknikleri eğitimi ise, eşgüdümlü bir teorik ve uygulama eğitimini içerir. Bu eğitim; uygulayıcının olduğu kadar hayvanın da güvenliğinin ve refahının sağlanmasından başlayarak, hayvanın hem bireysel olarak hem de sürü temelinde koruyucu hekimlik, epidemik hastalık kontrolü, üreme kontrolü, bakım-beslenme gibi konuları da kapsayacak şekilde sürdürülen bir eğitim şeklinde olmak zorundadır. Hayvan üretiminde genetik yaklaşımın önemi, hastalıklara direnç yönünde seleksiyon gibi genetik ilerleme yönlerinin de öğretildiği teorik ile eş zamanlı gerçekleştirilecek uygulamalı bir eğitimidir. Bu hedef aynı zamanda Avrupa Veteriner Eğitim Kurumları Birliği (European Association of Establishments for Veterinary Education = EAEVE)' nin, Veteriner Eğitiminin Avrupa Değerlendirme Sistemi (European System Of Evaluation Of Veterinary Training =ESEVT) içinde yer alan minimum gereklilik şartıdır. Veteriner fakülteleri, öğrencilerine bu olanağı

sağlayan ders saatlerine ve ders içeriğine sahipse ve bunun öğrencideki sonucu ölçülüp değerlendirilebiliyorsa, ülkedeki veteriner hekimlik eğitiminden sonra kurs zorunluluğunu kaldırmak tartışılabilir.

Suni Tohumlama Kurslarının Yetersizliği:

Ülkemizde, veteriner hekim diplomasına sahip herkesin veteriner hekimlik uygulamalarını gerçekleştirme hakkına sahip olması, onların her türlü girişimsel yetkinliğe eriştiklerini göstermez. Bir konuda yetkinlik, o konuda ileri bir eğitim alma ve yeterince uygulama gerçekleştirme kazanımlarını elde etmiş olmayı gerektirir. Aksi halde, bir diploma yeterlidir görüşünü kabul edeceksek, veteriner hekimlerin her türlü sertifika, eğitim ve bilgi paylaşımı uygulamalarına ihtiyacı olmadığını savunmak gerekir ki bu yanlıştır. Meslek içi eğitimler ile veteriner hekimlikte eğitim, ömür boyu sürmesi gereken bir disiplindir. Suni tohumlama uygulama kursları meslek içi eğitim kapsamında değerlendirilmelidir. Ancak hali hazırda verilen kursların içeriği ve süresi, bahsettiğimiz eğitim eksikliğini giderecek nitelikte değildir.

Etkin Kursların İçeriği ve Geçerlilik Süresi:

Suni tohumlama kursları var olduğu şekilde ve sürede değil sadece veteriner hekimlere yönelik olarak verilmeli, yeterli uygulamanın yapılabilirliği gözetilmelidir. Hayvanın ovulasyon zamanının tespitinden, genel ve jinekolojik sağlığına, bakım-beslenme-yönetmelik kriterlerinden, iyileştirilmesi gereken özelliklerinin tespitine kadar, skorumla dâhil her konuda teorik ve pratik eğitimin verildiği kurslar haline getirilmelidir. Var olan suni tohumlama uygulama kursları manipülasyon öğretmekten öteye geçememekte, üstelik tekniker ve teknisyen hatta yetiştiricinin bile yapabileceği bu el pratiği ile veteriner hekim dışındaki kişilere de sertifika ile doktorculuk oynatılmaktadır. Oysa kurslar, süresi ve pratik uygulama yapılması açısından tam olarak yeterli hale getirilmeli ve sertifikaya hak kazanmak, gerekli ölçme ve değerlendirme sonucunda elde edilecek başarı ile mümkün olmalıdır. Günümüzde veteriner hekimin, suni tohumlamayı, yetiştiricilerin hayvanlarında öğrenerek, bu öğrenme sürecinin, döl tutmayan hayvanlar ve başarısız suni tohumlamalar şeklindeki bedelini, yetiştiricilere ödetmesi kabul edilemez.

Sperma üretimi, sperma sulandırıcıları ve dondurma teknikleri ile sexing teknolojileri hakkındaki bilgiler her geçen gün değişmekte ve buna bağlı teknolojik gelişmeler suni tohumlama tekniklerini de etkilemekte ve değiştirmektedir. Yeni bilgilerin sahadaki uygulayıcılara aktarılmaması yetiştiricilerin zararına bir gelişmedir. Bu nedenle uygulayıcıların belirli zaman dilimlerinde sertifikalarını tazeleyici bilgilere ulaşması gerekmektedir. Dolayısıyla, nitelikteki bir kursun sonunda Tarım Bakanlığı tarafından verilen sertifikanın ömür boyu geçerliliğini koruması da doğru değildir. Değişik zaman dilimlerinde bu eğitimin güncellenmesi gerekir

Bu bağlamda, bilginin bir günde bile eskidiği günümüzde, tıp eğitimi almış veteriner hekimlerin yeni bilgiye ulaşmak konusunda, kazanımları yüksek ve etkin bir kurs programından rahatsız olması düşünülemez.

Veteriner Hekim Olmayan Kişilerin Suni Tohumlama Yapma Durumu:

Suni tohumlama sertifika kurslarına veteriner hekim dışındakilerin katılımına izin verilmesi uygun değildir. Çünkü bu bir hekimlik uygulamasıdır. Östrusun saptanması, tohumlama zamanının belirlenmesi, gebelik sürecinin yönetimi, döl tutmaya engel olan genital sistem hastalıklarının tedavisi gibi pek çok aşama, teknik bilgi dışında tıbbi bilgi yani hekimliği gerektiren bir uygulamadır. Suni tohumlama, veteriner sağlık teknisyenlerinin sorumluluğuna bırakılmayacak kadar önemli bir konu iken, bir de uzaktan eğitimle, hayvana dokunmadan mezun olan veteriner teknikerlere/laborantlara bırakılması büyük bir yanlıştır.

Olması Gereken:

Suni tohumlama uygulamalarında mevcut olan sorunlar ivedilikle çözüme ulaştırılmalıdır. Suni tohumlama uygulama kursları yukarıda bahsettiğimiz şekilde, süre ve içerik bakımından zenginleştirilerek sadece veteriner hekimlerin, mezuniyet sonrasında alacakları meslek içi eğitim haline getirilmelidir. Hali hazırda verilen suni tohumlama uygulama sertifika programları kaldırılmalı, meslek içi eğitim kapsamında alınacak kurs sonunda başarı kazananlara, gerçek yeterliliğe sahip "suni tohumlama uygulayıcısı" sertifikası verilmesi düşünülmelidir.

Veteriner Hekimler Derneği

Suni Tohumlama Çalışma Grubu